

Войтех О. В.¹

(0000-0003-1387-3188)

Войтех К. Р.²

(0000-0003-4290-1766)

¹ – Навчально-науковий центр підготовки офіцерів для багатонаціональних штабів Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ;

² – Центр імітаційного моделювання Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Поточні механізми реалізації заходів міжнародного військового співробітництва в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у межах Спільної політики безпеки та оборони

Резюме. У статті визначено та проаналізовано сучасні механізми реалізації заходів міжнародного військового співробітництва в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у рамках Спільної політики безпеки та оборони (СПБО).

Ключові слова: механізми; міжнародне військове співробітництво; Європейський Союз; Спільна політика безпеки та оборони.

Постановка проблеми. В умовах протидії збройній агресії Росії в Україні одним з актуальних напрямів забезпечення воєнної безпеки України є інтеграція до міжнародних безпекових організацій. Конституцією України [1], Законами України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” [2] та “Про національну безпеку України” [3] інтеграцію України у європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства у Європейському Союзі (ЄС) віднесено до фундаментальних національних інтересів.

Гостра необхідність зміцнення та розвитку міжнародного військового співробітництва Збройних Сил України (ЗС України) зі структурами ЄС у межах Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) актуалізувалась через повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

У військовій сфері загрозового характеру набрали міжнародний тероризм та шантаж Росії щодо цивільного населення, об’єктів критичної інфраструктури як України, так і європейської спільноти; застосування ворогом засобів, яким притаманний асиметричний характер, а деякі інтегруються з іншими загрозами, які не є воєнними. Прикладами таких викликів є захват Чорнобильської та Запорізької атомних електростанцій, кібератаки, розповсюдження дезінформації, маніпуляції з поданням газу до ЄС та ін. Суттєвою загрозою в умовах війни є вичерпаність запасів озброєння та військової техніки (особливо боеприпасів) і, як наслідок, критична залежність від постачання зброї і

боеприпасів партнерами, відсутність або неможливість у короткі терміни освоєння їх виробництва.

Ключовим пріоритетом міжнародного військового співробітництва ЗС України в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну є посилення практичного співробітництва зі структурами ЄС у межах СПБО з питань отримання міжнародної допомоги за напрямками реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [4], ініціативи Східне партнерство [5] та Глобальної стратегії ЄС [6].

Це потребує визначення механізмів реалізації заходів міжнародного військового співробітництва України зі структурами ЄС у межах СПБО та їх оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження міжнародного військового співробітництва України зі структурами ЄС у межах СПБО були предметом досліджень таких вітчизняних науковців, як К. В. Зарембо [7], О. І. Пошедіна [8, 9], І. Тодорова [10], О. С. Александрова [11] та ін. Практичні основи напрямів розвитку діяльності СПБО ЄС закладені у дослідженнях міжнародних агенцій, таких як Рада зовнішньої політики “Українська призма”, Український центр економічних та політичних досліджень імені О. Разумкова. Проте у розглянутих джерелах механізми військового співробітництва ЗС України зі структурами ЄС розглянуто фрагментарно.

Мета статті – аналіз механізмів, які впливають на успішність міжнародного військового співробітництва ЗС України зі структурами ЄС у сфері СПБО для набуття

відповідних оперативних спроможностей ЗС України, забезпечення взаємосумісності зі збройними силами інших держав, підготовки особового складу, спрямованих на вирішення національних інтересів України з питань відновлення територіальної цілісності та суверенітету держави.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні вже напрацьовано мінімально необхідну законодавчу базу відносин між Україною та ЄС у сфері безпеки. Основним документом, який визначає сучасні межі співробітництва між ЄС та Україною у реалізації СПБО є “Механізм щодо консультацій та співпраці між ЄС та Україною у сфері врегулювання криз”, а також Угоди “Про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом” та “Про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу з врегулювання криз” [12]. Цими документами забезпечено необхідний мінімальний рівень формалізації відносин Україна та ЄС у межах СПБО, зокрема, встановлено інституційні механізми співробітництва у постійному форматі (запровадження посади Контактної особи України по зв'язках з Військовим штабом ЄС). Також передбачається ведення поглибленого діалогу та консультацій з окремих аспектів СПБО, повноправна участь України у Комітеті контрибуторів та ін.

Завдяки добре відпрацьованим у міжнародній практиці механізмам оборонного співробітництва, а також реально існуючим можливостям України з одного боку, та потребам ЄС у додаткових силах і засобах з іншого, співробітництво між Україною та ЄС у військовій сфері на сьогодні вже набуло помітного розвитку. Перші контакти між військовими керівниками України та ЄС, під час яких обговорювалися напрями майбутнього військового співробітництва, були започатковані у 2006 році. Українська сторона опрацювала список пріоритетних напрямів військового співробітництва і передала їх керівництву Військового Комітету ЄС. Окрім традиційних заходів воєнної дипломатії, таких як обмін візитами, військова освіта та військові навчання, Україна запропонувала й практичні кроки, зокрема, участь у миротворчих операціях, залучення потенціалу країни для використання у складі бойових тактичних груп ЄС, а також використання української військово-транспортної авіації для потреб ЄС.

З 2007 року сторони почали щороку погоджувати Робочий план співробітництва

ЗС України та Секретаріату Ради ЄС у сфері СПБО. Станом на кінець 2010 року, Військовий комітет ЄС серед країн – не членів ЄС мав такий документ лише з Україною, що вочевидь свідчить про визнання військових можливостей України. Завдяки цьому контакти між військовими структурами набули планового характеру, що дало змогу опрацювати низку практичних ініціатив. Зокрема, були підготовлені пропозиції і направлені для врахування в ЄС щодо залучення до складу “бойових тактичних груп” ЄС українського санітарного літака аеромедичної авіації Ан-26 “Віта”, військово-транспортного літака Іл-76МД, штабних офіцерів тощо. У 2009 році Україна приєдналася до Багатонаціональної вертолітної ініціативи ЄС і НАТО, а у лютому 2011 року було прийняте рішення про використання протикорабельного патрульного літака-амфібії Бе-12 Військово-Морських Сил України в інтересах боротьби з піратством у межах операцій ЄС [12].

Окрім зазначених механізмів, Україна, безумовно, могла б запропонувати ЄС й інші можливості, наприклад, військовий шпиталь або підрозділи інженерних військ чи військ радіаційного, хімічного та біологічного захисту. Однак обмеженість фінансових можливостей української сторони та відсутність у СПБО механізму фінансової підтримки заходів військового співробітництва, суттєво обмежують потенційні масштаби цього співробітництва, а іноді й не дають змоги його почати в межах тієї чи іншої миротворчої операції ЄС.

В окремих випадках країни ЄС можуть підписувати з Україною двосторонні контракти, наприклад, як відбувається між Україною та Данією щодо використання українських літаків Іл-76МД для транспортування пального до Гренландії – це спільна українсько-данська військово-транспортна операція “Північний сокіл”. За результатами операції Україна заробила понад 700 тис. доларів.

Окремим механізмом реалізації міжнародного військового співробітництва України з ЄС є залучення консультативно-дорадчої допомоги іноземних радників та експертів. В інтересах Міністерства оборони України та Збройних Сил України за окремими функціональними напрямами експертну допомогу станом на жовтень 2022 року на постійній основі надають сорок чотири іноземних радники з дев'яти країн ЄС [12].

Іноземні радники співпрацюють безпосередньо з керівниками структурних підрозділів Міноборони та Генерального штабу ЗС України, здійснюють підготовку особового складу, а також залучені до реалізації практичних проєктів у межах імплементації оборонної реформи.

На сьогодні визначено чотири ключові пріоритети в оборонній сфері в межах виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом:

1. Розширення формату діалогу з ЄС за воєнно-політичним, військово-технічним та військовим напрямками. Двічі на рік участь у дискусіях та обговореннях в межах Багатосторонньої платформи “Демократія, належне урядування та стабільність” (питання співробітництва у сфері СПБО та цивільного захисту).

2. Посилення практичного співробітництва з ЄС у межах СПБО (залучення сил і засобів ЗС України до міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки під проводом ЄС та бойових тактичних груп ЄС).

3. Участь в ініціативі ЄС “Східне партнерство”. У межах ініціативи “Східне партнерство” за підтримки європейської сторони проводиться підготовка представників Збройних Сил України з питань СПБО. Зокрема, під егідою Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського з 2014 року щорічно проводиться Орієнтовний курс СПБО. В останні роки зазначений курс проводився за сприяння Європейського коледжу безпеки і оборони (ЄКБО). Крім того, щорічно представники ЗС України проходять навчання на закордонних курсах з питань СПБО, які проводяться за сприяння ЄКБО.

4. Розвиток співпраці з Європейським оборонним агентством (ЄОА), залучення до проєктів програми Постійного структурованого співробітництва (англ. Permanent Structured Cooperation, PESCO).

Для розширення формату воєнно-політичного діалогу регулярно проводяться зустрічі (консультації) керівництва Міністерства оборони України та командування Збройних Сил України з представниками інституцій (агенцій) ЄС, Військового комітету ЄС та Військового штабу ЄС. У межах розвитку військового співробітництва щорічно підписується Робочий план співробітництва ЗС України та Секретаріату Ради ЄС (у сфері СПБО). Відповідно до Адміністративної угоди між

Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством визначено початкові напрями співробітництва:

Матеріальна стандартизація.

Єдине Європейське небо.

Логістика, зокрема запасні частини і транспортні перевезення, Європейський авіатранспортний флот.

Тренування.

Протягом останніх років удалося досягти динамічного розвитку співпраці між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством [13].

Українські представники на постійній основі беруть активну участь у засіданнях Військової авіаційної ради політичного рівня за напрямом “Єдине Європейське небо” (Single European Sky). Також, на запрошення сторони ЄОА, у жовтні 2020 року військовослужбовці ЗС України залучалися до тренувальних заходів з вертолітної підготовки на базі Багатонаціонального тренувального центру з вертолітної підготовки у м. Сінтра, Португалія.

Влітку 2020 року стороною ЄС було ухвалено рішення щодо можливості залучення українських спеціалістів до роботи у складі Європейського оборонного комітету з питань стандартизації та експертних груп ЄОА.

Крім того, на звернення Міністерства оборони України європейські партнери прийняли у листопаді 2020 року рішення щодо погодження питання про приєднання української сторони до участі у роботі Проєктної групи з питань логістичної підтримки.

Участь України на постійній основі у вказаних проєктах дасть змогу ефективно імплемувати домовленості, визначені в Адміністративній угоді між Міністерством оборони України та ЄОА, і сприятиме подальшому зміцненню взаємовигідної співпраці з країнами-учасницями ЄОА.

Україна прагне приєднатися до програми PESCO. Це практична структура ЄС, яка дає змогу державам-учасницям продовжувати співпрацю між собою щодо конкретних проєктів у сфері оборони та безпеки. З двадцяти семи держав-членів ЄС двадцять п'ять вирішили приєднатися до PESCO та погодилися взяти особисті зобов'язання. Наразі групою держав, які приєдналися до PESCO висунуто сорок сім проєктів у сфері безпеки, які ухвалені Радою ЄС. Відповідні держави-члени співпрацюють, наприклад, у сфері військової підготовки та навчання, військового потенціалу на землі, у

повітрі та на морі, а також у все більш важливій сфері кіберзахисту. Участь у проєктах PESCO розглядається як один із пріоритетних шляхів розвитку військово-технічного співробітництва між Україною та ЄС та вдосконалення національних оборонних можливостей відповідно до найкращих європейських практик та стандартів.

5 листопада 2020 року Рада ЄС ухвалила остаточне рішення щодо визначення загальних умов, згідно з якими країни, які не входять до ЄС, можуть брати участь в окремих оборонних проєктах у межах програми PESCO. Практична участь у конкретних проєктах програми PESCO потребуватиме від української сторони відповідності низки визначених ЄС для такого залучення третіх країн, політичних, матеріальних та правових умов. На сьогодні розпочато підготовчі заходи до започаткування попередніх консультацій з міжнародними партнерами для подальшого можливого приєднання до зазначених пріоритетних проєктів PESCO.

Для посилення практичного співробітництва з ЄС у межах СПБО нині опрацьовується питання нормативно-правового врегулювання направлення представника ЗС України до складу міжнародної операції з підтримання миру та безпеки під проводом ЄС “Алтея” (Боснія і Герцеговина).

Довідка. Операцію “Алтея” започатковано 02.12.2004 на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН від 22.11.2004 № 1575. Ключовими військовими завданнями операціями є підтримання миру і безпеки в регіоні, а також підготовка Збройних сил Боснії і Герцеговини як партнера у військовій сфері.

Окремих завданням співробітництва з ЄС є залучення України до формування бойових тактичних груп ЄС (БТГ ЄС). У 2020 році (01.01 – 30.06.2020) підрозділи ЗС України заступали на оперативне чергування в БТГ ЄС “Хелброк”. Вищим керівництвом ЗС України прийнято рішення стосовно готовності залучити національні сили і засоби до наступних етапів чергування у складі БТГ ЄС “Хелброк” у першій половині 2023 та 2026 років [13].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сьогодні практичні механізми військового співробітництва дають змогу забезпечити ефективне виконання основних нормативно-правових актів України у сфері європейської інтеграції та зосередити необхідні сили та засоби оборонного

відомства України на реалізації визначених пріоритетів європейської інтеграції. На завершальному етапі триває підготовка пропозиції сторони ЄС щодо можливого залучення до оборонно-промислових та військових проєктів програми ЄС PESCO, що сприятиме подальшому розвитку військово-технічного та військового потенціалу ЗС України.

Напрямом подальших досліджень є визначення та проведення оцінювання факторів, які впливають на ефективність міжнародного військового співробітництва ЗС України зі структурами ЄС. На теперішній час відсутній єдиний методичний підхід відокремлювання факторів впливу на ефективність міжнародного військового співробітництва на рівні ЗС України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.10.2022).
2. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-IV.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради України.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 24.10.2022).
5. Максак Г. ЄС та конфлікти на території Східного партнерства: уроки для України. Київ : Рада зовнішньої безпеки “Українська призма”, 2020. 20 с.
6. Глобальна стратегія Європейського Союзу з питань зовнішньої політики і політики безпеки: “Спільне бачення, Спільна дія: Сильніша Європа” (EU Global Strategy “Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe”, EUGS) від 28.06.2016 р.
7. Зарембо К. В. Спільна політика безпеки та оборони ЄС як чинник впливу на реалізацію безпекових інтересів України : дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01. Київ, 2016. 173 с.
8. Пошедін О. І. Нове життя спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу: орієнтири для України // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України (Серія “Державне управління”). 2017. № 2. С. 48–54.
9. Пошедін О. І. Воєнна безпека України в контексті співробітництва з Європейським Союзом // Вісник Національної академії

- державного управління при Президентіві України. 2014. № 3. С. 53–59.
10. Тодоров І., Тодорова Н. Імплементация Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС: безпековий вимір // Міжнародний науковий вісник : зб. наук. пр. / ред. кол. І. І. Вовканич (голова) та ін. 2019. Вип. 1–2 (19–20). С. 18–28.
11. Александров С. О. Щодо результатів розгляду Радою Європейського Союзу питання стану та розвитку Спільної політики безпеки та оборони (СПБО). Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/schodo-rezultativ-rozglyadu-radoyu-evropeyskogo-soyuzu-pitannya> (дата звернення: 25.10.2022).
12. Співробітництво у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах. – Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivpracya-ukrayina-yes-u-ramkah-spilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni> (дата звернення: 25.10.2022).
13. Аналіз стану міжнародного співробітництва у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, офіційний веб сайт Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobitnicztvo/analiz-stanu-mizhnarodnogo-spivrobitnicztva-u-ministerstvi-oboroni-ukraini-ta-zbrojnih-silah-ukraini-za-2020-rik.html> (дата звернення: 26.10.2022).

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.11.2022

Current mechanisms for implementing international military cooperation measures in the context of the EU-Ukraine Association Agreement within the framework of the common security and defense policy

Annotation

In the context of countering Russia's armed aggression in Ukraine, one of the most important areas of ensuring Ukraine's military security is integration into international security organizations. The key priority of international military cooperation of the Armed Forces of Ukraine in the context of Russia's full-scale invasion of Ukraine is to strengthen practical cooperation with EU structures within the framework of the Common Security and Defense Policy (CSDP) on obtaining international assistance in the areas of implementation of the EU-Ukraine Association Agreement, the Eastern Partnership initiative and the EU Global Strategy.

This requires determining the mechanisms for implementing measures of Ukraine's international military cooperation with the EU structures within the framework of the CSDP and evaluating them.

The purpose of the article is to analyze the mechanisms that influence the success of international military cooperation of the Armed Forces of Ukraine with the EU structures in the field of CSDP in order to acquire the relevant operational capabilities of the Armed Forces of Ukraine, ensure interoperability with the armed forces of other states, and train personnel aimed at addressing the national interests of Ukraine in restoring the territorial integrity and sovereignty of the State.

To date, the minimum necessary legislative framework for EU-Ukraine security relations has been developed. Thanks to well-proven international defense cooperation mechanisms, as well as Ukraine's actual capabilities on the one hand, and the EU's need for additional forces and means on the other, cooperation between Ukraine and the EU in the military sphere has already made significant progress.

At the final stage, the EU is preparing a proposal on the possible involvement of the EU PESCO program in defense-industrial and military projects, which will contribute to the further development of the military-technical and military potential of the Armed Forces of Ukraine.

Currently, there is no single methodological approach to determining the factors that affect the effectiveness of international military cooperation at the level of the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: mechanisms; international military cooperation; European Union; common security and defense policy.